

Павленко Жанна Олександрівна, кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри філософії Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: zhannapavlenko4@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6408-4299>

МЕЖІ МОЖЛИВОГО І ДОПУСТИМОГО В ТЕХНОЛОГІЧНОМУ ПІДХОДІ ДО ПРАВОВОГО ЗНАННЯ

У статті обґрунтовується значення й межі застосування технологічного підходу до правового знання, його вплив на трансформацію права. Показано, що оскільки інтенсивний розвиток інноваційних технологій, їх широке впровадження в різні сфери суспільного життя є значущим фактором розвитку сучасного суспільства, то це поступово приводить до формування нової, «цифрової» реальності. Розкрито, що інноваційні технології є не лише потенційно прийнятними, а вже давно ефективно використовуються в юридичній сфері, завдяки чому, зокрема, забезпечується коректне і швидке рішення різноманітних завдань, що сприяє більш ефективному наданню юридичних послуг, забезпеченню професійної юридичної практики тощо. Виявлено, що в умовах нової реальності право стає не тільки засобом, інструментом, який забезпечує цифровізацію економіки, управління та інших сегментів соціального буття, а й об'єктом впливу цифровізації, у результаті якого воно зазнає змін своєї форми, змісту, системи, структури, механізму дії і демонструє тенденцію до посилення даних трансформацій.

Ключові слова: інновації в праві, цифровізація права, інтелектуальні юридичні системи, технології штучного інтелекту в праві, цифрова реальність.

Постановка проблеми. Сучасні комп'ютерно-програмні технології, зокрема технології штучного інтелекту, день за днем продовжують стрімко, дуже інтенсивно розвиватися. Найбільш перспективними і при цьому найбільш неоднозначними технологіями, які вже застосовуються в багатьох сферах суспільних відносин, є технології штучного інтелекту. На сьогодні немає єдиного визначення для штучного інтелекту. У звіті Білого дому в жовтні 2016 р. під назвою «Підготовка до майбутнього штучного інтелекту» зазначається таке: «Деякі визначають штучний інтелект як комп'ютеризовану систему, яка демонструє поведінку, яку, як правило, вважають такою, що вимагає інтелектуальних зусиль. Інші визначають штучний інтелект як

систему, здатну раціонально вирішувати складні проблеми або вживати відповідні дії для досягнення своїх цілей за будь-яких реальних обставин, з якими вона стикається» [10]. Технології штучного інтелекту є потенційно застосовними в юридичній практиці і їх використання вже має місце в цій сфері, коли необхідна автоматизація повторюваних і рутинних завдань, щоб допомогти юристам надавати послуги на вищому рівні та спростити доступ до якісних юридичних послуг і правосуддя широким верствам населення. Штучний інтелект здатний забезпечувати коректне і швидке рішення різних завдань, що сприяє більш ефективному наданню юридичних послуг, більш ефективному забезпеченню професійної юридичної практики.

Нові складні виклики сучасності, зокрема: трансформація та ускладнення гетерогенності й ентропійності інтернет-простору, інтенсивний розвиток робототехніки, технологій штучного інтелекту – не можуть не відбиватися на стані та розвитку всієї правової системи держави і законодавства в найрізноманітніших сферах суспільних відносин. Значення й методологічне застосування технологічного підходу в праві сьогодні не викликає заперечень, однак потребує з'ясування питання про межі його застосування, адже очевидно, що право у своїй цілісності принципово не може бути повністю формалізоване, враховуючи ту обставину, що його істотною складовою є правосвідомість суб'єкта разом із його інтуїцією, емоціями, переконаннями і внутрішніми почуттями правового характеру. Подібні явища, включаючи неформалізовані національно-історичні архетипи правової поведінки й специфіку ментальності, не можуть бути в повному обсязі предметом формалізації, проте вони істотно зумовлюють характер правової поведінки, прийняття відповідних рішень і особливостей законотворення.

Отже, необхідно сформулювати критерії типології правових проблем, для розв'язання яких можлива цифрова формалізація, а для яких необхідне використання потенціалу «особистісного знання», до якого долучається інтуїція й практичний досвід тощо. Ці питання вимагають пильної наукової уваги і філософсько-правового осмислення.

Результати аналізу наукових джерел і публікацій свідчать, що дані тенденції вимагають глибокого і ретельного дослідження питання про межі застосування технологічного підходу в праві. Дослідженню проблем інтелектуалізації суспільства, створення й упровадження нових технологій, що ґрунтуються на ефективному використанні знань у нашій країні була присвячена низка робіт соціально-філософського спрямування, логіко-гносеологічного, філософсько-політичного, філософсько-правового, економічного, когнітивно-інформаційного, що, зокрема, знаходить своє відображення в працях: В. П. Андрущенко, І. В. Бойченка, О. Г. Данильяна, О. П. Дзьобаня, А. Є. Конверського, В. І. Кушера, С. І. Максимова, В. Д. Титова,

А. І. Уйомова, О. Ю. Щербини, О. М. Юркевич та ін. Можливості, особливості, перспективи та межі задіяння технологій штучного інтелекту в професійній юридичній практиці, юридичній експертній діяльності висвітлювали у своїх роботах такі іноземні науковці: Н. Адам (Nabil R. Adam), Д. Артор (Giovanni Sartor), Д. Гарсія (Dennis Garcia), М. Багарік (Mirko Bagaric), Л. Брантінг (Luther Branting), Е. Д'Амато (Anthony D'Amato), Е. Джонглоуд (Anthonie Jongbloed), К. Ешли (Kevin Ashley), М. Холл (Maria Jean J. Hall), Д. Железников (John Zeleznikow), Д. Калабро (Domenico Calabro), Л. Каменер (Larry Kamener), Ф. Леві (Frank S. Levy), Ф. Лейт (Philip Leith), Д. МакДжінніс (John O. McGinnis), Х. Накад-Вестстрат (Henriëtte NakadWeststrate), Р. Пірс (Russell G. Pearce), Д. Рімас (Dana Remus), Е. Ріссланд (Edvina Rissland), А.-Б. Салем (Abdel-Badeeh M. Salem), М. Сімажкевіч (Maria Siemaszkiewicz), Е. Страньєрі (Andrew Stranieri), Н. Стоббс (Nigel Stobbs), Т. Сурдин (Tania Sourdin), Д. Томпсон (Darin Thompson), Х. ван ден Херік (Jaap van den Herik), Д. Хантер (Dan Hunter), Р. Д. Холвчак (Richard D. Holowczak) та ін.

Результати досліджень даних проблем дають можливість зазначити, що загалом системне наукове осмислення складної, об'ємної і багатоаспектної проблеми з'ясування перспектив та меж задіяння технологічного підходу в професійній юридичній практиці, юридичній експертній діяльності, впливу на трансформацію правових норм, правознавчої науки і юридичної освіти тощо потребують подальшого ретельного вивчення. Бурхливий розвиток новітніх технологій, зокрема технологій штучного інтелекту, інтернету речей, хмарних технологій тощо, сприяє змінам у сучасному законодавстві. Сьогодні в державах з розвинутою економікою вже замислилися над питанням врегулювання статусу та використання технологій штучного інтелекту. Поки це тільки лише перші несміливі кроки, але надалі все це може вплинути на глобальні зміни в правовій системі аж до розвитку повноцінних комплексних інститутів права і законодавства, можливо галузей і підгалузей права.

Тому *метою* статті є розгляд можливих і допустимих напрямів і форм задіяння цифрових технологій у юридичній практиці, їх вплив на трансформацію права на підставі результатів осмислення цієї проблеми різними представниками гуманітарних наук та міждисциплінарних дослідників.

Виклад основного матеріалу. Штучний інтелект відіграє дуже важливу роль у наукових дослідженнях, оскільки він базується на механізмах, що генерують інтелект і здатність пізнавати [9], становить значний інтерес принаймні з двох причин: для здобуття розуміння внутрішніх механізмів людського розуму і для створення корисних для людини комп'ютерних програм і комп'ютерів, здатних мислити і діяти розумно [16, р. 1959]. Відповідно до

твердження П. Г. Вінстона, ще в 1970-ті рр. технології штучного інтелекту були вже доступні людині [6, с. 277] та у своєму розпорядженні мали колосальний позитивний потенціал для застосування в багатьох сферах суспільних відносин і виробництва [6, с. 24]. На початку 1970-х рр. у США діяло понад 100 університетських освітніх програм, що включали навчальні курси з теорії штучного інтелекту [7, с. 11]. Про те, як штучний інтелект та алгоритми впливають на інформацію, до якої ми маємо доступ, обговорювалися у Європарламенті 21 листопада 2017 р. під час щорічної лекції з оцінки параметрів науки та технологій (STOA). STOA надає членам Європарламенту незалежні, якісні та науково неупереджені дослідження та інформацію, яка допомагає оцінити вплив нових технологій. Директор групи мережевих обчислювальних систем MIT Media Lab (Кембрідж, США) Михайло Блєцас звернув увагу на те, що штучний інтелект вже задіюється всюди: «Ви будете здивовані тим, наскільки велике число додатків, у яких він використовується. Ми знаходимося в завершенні технологічної революції, і нині нам необхідно підібрати деталі й акумулювати досягнення цієї революції» [8]. У багатьох сферах діяльності рівень штучного інтелекту вже перевершує рівень інтелекту природного – людського [2, с. 222]. Технології штучного інтелекту все більш укорінюються в житті сучасного людства. Торкається це, між іншим, також модернізації і оптимізації робочих процесів юриста, зокрема судді. Дослідники серед найбільш потенційно застосовних у судочинстві систем виокремлюють системи штучного інтелекту, що забезпечують підтримку ухвалення рішень людиною, а також системи, що є інструментами ухвалення рішень. Системи штучного інтелекту, спрямовані на підтримку ухвалення рішень, доповнюють людські навички управління знаннями за допомогою комп'ютерних засобів управління знаннями. Системи, спрямовані на підтримку ухвалення рішень, допомагають особам, що приймають рішення, поліпшити їх продуктивність, тоді як інструменти ухвалення рішень автоматизують ці процеси [12, р. 74–75].

Галузь штучного інтелекту і права починає свій відлік з кінця ХХ ст. Міжнародні конференції, присвячені цій проблемі, почали скликати з 1987 р., реферативний журнал «Штучний інтелект і право» уперше був виданий у 1992 р. Однак роботи, присвячені логічному аналізу права і моделюванню юридичного міркування, велися вже в середині ХХ ст. У 1975 р. Е. Хант писав про методологію задіяння штучного інтелекту в виявленні колізій та інших дефектів нормативних правових актів і реагуванні на такі невідповідності, неузгодженості та дефекти [7, с. 464]. У 80-ті рр. ХХ ст. в працях Е. Рісланд були описані деякі механізми міркувань на основі досвіду, призначені для підтримки правових спорів, можливі для використання в системах штучного інтелекту [16; 17; 18]. Р. Холвчак і Н. Адам в 1997 р. виді-

ляли системи автоматичної класифікації юридичних документів, які функціонували при залученні штучного інтелекту [11, р. 1013–1018].

Сьогодні існує декілька напрямів розвитку цифровізації юридичного знання: програмне забезпечення, яке допомагає юристам (усе, що позбавляє рутини – бази даних), сервіси – чатботи, які автоматизовано надають юридичні послуги населенню і бізнесу, експертні системи. Порівнювати ці зовсім різні напрями є сенс з точки зору механізмів отримання, обробки та представлення й використання знань. Для створення інновацій в юриспруденції потрібно добре знати свої алгоритми. Якщо їх не описувати, не знатимеш, де можна покращити роботу юриста як на державній службі, так і в бізнесі, як це може допомогти для обслуговування клієнтів та оптимізації діловодства. Для створення «легких» штучних систем достатньо розробити свій алгоритм для вирішення конкретного юридичного питання та використати ІТ-технологію, яка вже існує. Деякі ідеї є революційними та ідеалістичними – наприклад, повністю перейти на онлайн-арбітраж та вирішення невеликих спорів алгоритмами замість судів, або ж надавати юридичні послуги виключно онлайн, через меседжери і за допомогою чат-ботів.

Ще на зорі розвитку штучного інтелекту були зроблені надзвичайно оптимістичні прогнозування щодо майбутнього інтелектуальних систем. У 1965 р., наприклад, піонери штучного інтелекту пророкували, що до 1985 р. «машини будуть здатні виконувати будь-яку роботу, на яку здатна людина» [19, р. 96.], у 1986 р. Д. Железніков вважав, що найближчим часом роботи замінять суддів при прийнятті рішень [21, р. 83]. Хоча треба зазначити, що зараз і навіть у доступному для огляду майбутньому, повна заміна суддів-людей «електронними суддями» малоімовірна, але застосування штучного інтелекту в юридичній сфері, зокрема в судочинстві, цілком обгрунтоване і можливе для виконання цілої низки забезпечувальних, насамперед найбільш рутинних функцій.

Здавалося б дивно те, що оптимістичні прогнози щодо систем штучного інтелекту в юридичній сфері не були здійснені навіть у першому десятиріччі XXI ст. Попри те, що апаратура і програмне забезпечення просувалися набагато далі і швидше, ніж у ті роки могли припускати дослідники, ці ранні прогнози не здійснилися. Проблема полягала не в потенціалі устаткування і програмного забезпечення, а в недооцінці складності природної мови і процесу міркування людини. Однією з причин розчарувань у галузі штучного інтелекту була неготовність до експлікації потрібних знань із добре розвинених предметних галузей. Незважаючи на наявність досить цікавих окремих теоретичних результатів, навіть формування основних концепцій формального подання властивостей інтелектуального поведіння, у сфері правознавства автоматизація юридичного міркування давала ще меншу

кількість позитивних результатів, ніж порівняльні зусилля в галузях медицини, геології, хімії.

Використання логічного програмування для моделювання юридичних міркувань не принесло бажаних результатів. Було інтуїтивно очевидно, що цей недолік в одержанні успішних результатів у галузі права криється у сутності природи юридичного міркування, що ґрунтується на дослідженнях формальних джерел закону і пов'язане з неточністю, невизначеністю норм позитивного права [21, р. 83], на відміну від тих галузей, які ґрунтуються на емпіричному знанні через виявлення причинних зв'язків між явищами, описових законах природничих наук. Юридичне знання містить інформацію стосовно норм права, їх інтерпретації, природи і функціонування правової системи. Оскільки юридичне міркування будується відповідно до діючої системи права, то юридична аргументація і, відповідно, створення штучної системи має ґрунтуватися на одній із двох концепцій: теорії «ієрархічних міркувань», що відштовхуються від правової норми або теорії «міркування за зразком», коли ситуація аналізується виходячи з прецеденту [3, с. 182]. П. Г. Уїнстон писав про істотну близькість, схожість логіки штучного інтелекту і логіки професійної юридичної практики: «Іноді вся система може представлятися у вигляді деякої потужної метафори, яка полегшує вирішення завдання завдяки різко вираженим властивостям аналогій. Вивчення їх близько до розгляду випадків в юридичній школі» [6, с. 278]. Цю думку поділяють багато науковців, зокрема С. Хокинг, Р. Пенроуз, Е. Шимоні, Н. Картрайт [5, с. 75].

На думку В. Бернхема, процес будь-якої правової аргументації складається з чотирьох етапів: спочатку юрист повинен визначити тему, потім заявити, яка правова норма застосовується в цьому випадку, після чого співвіднести правову норму з фактами справи і зробити висновок щодо цього співвідношення. На третьому та четвертому етапах цього процесу застосовується дедуктивна або традуктивна аргументація [1, с. 83]. Дослідник бере існуючу правову систему як вихідну точку і концентрується на юридичному ухваленні рішення в юридичній практиці. На думку Х. Праккен, існує 3 перспективно успішні напрями застосування інноваційних технологій в юридичній практиці: 1) сприяння прийняттю рішень по складних та громіздких завданнях, зокрема, в державному управлінні; 2) витяг, узагальнення та інтеграція правової інформації; 3) прогнозування наслідків прийняття рішень у специфічних сферах [14, р. 45]. Низка науковців вважають, що використання штучного інтелекту у сфері юридичної практики може здійснюватися в таких напрямках: моделювання юридичних обґрунтувань, у тому числі на основі прецедентного права, для чого систему слід навчити розуміти певні ключові аспекти юридичних міркувань і висновлень та створен-

ня обчислювальних інструментів, заснованих на штучному інтелекті, що використовуються в межах юридичної практики або юридичних досліджень, зокрема, з метою пошуку і виявлення релевантних судових рішень, їх сортування згідно з реалізованими в них доктринальними підходами, виявлення історичної значущості судових рішень [16, р. 1960]. За допомогою штучного інтелекту, як обґрунтовано вказують Дж. Мак-Джінніс і Р. Пірс, можна виробляти аналіз, спрямований на прогнозування (так званий предиктивний аналіз). Право з його величезною кількістю інформації, до якої входять і судова практика, й інші документи, піддається машинному аналізу даних, який лежить в основі інтелектуального аналізу. Правова інформація може включати фактичні обставини справи, прецеденти і результати справ. Такі дані можливо використовувати для прогнозування результату справи [13, р. 3052]. Одним із найважливіших напрямів залучення технологій штучного інтелекту в юридичній практиці є не лише забезпечення доступу до великих об'ємів юридичної інформації і спрощення роботи з цією інформацією, а й інтелектуальний пошук по масивам юридичної інформації для можливості задовольняти потреби фахівців із юридичної сфери.

Одночасно важливим є питання про межі застосовності технологій штучного інтелекту в юридичній практиці. Деякі науковці, зокрема Г. Серден вважають, що застосування технологій штучного інтелекту чинить незначний вплив на юридичну практику, оскільки юридична діяльність вимагає певних когнітивних здібностей, а такий високий рівень пізнання залишається принаймні сьогодні і в найближчому майбутньому за межами можливостей технологій штучного інтелекту. Адвокати, наприклад, щодня поєднують абстрактне мислення і здібності щодо рішення проблем в умовах правової і фактичної неповноти і невизначеності. Сучасні алгоритми штучного інтелекту, у свою чергу, демонструють нездатність відтворювати велику частину інтелектуальних навичок людини, значну відсталість у складних когнітивних процесах, зокрема в побудові висновлень у традиційній формі, які властиві юридичній діяльності. Ураховуючи ці та інші обмеження сучасних технологій штучного інтелекту, можна зробити висновок, що доки комп'ютери не набудуть здатності до високорівневого пізнання і мислення, штучний інтелект навряд чи чинитиме вплив на наповнену абстракціями і невизначеностями сферу юридичної практики [20, р. 87].

Д. Римас і Ф. Леві вказують на межі застосовності технологій штучного інтелекту в юридичній практиці і на те, що вони повною мірою ніколи не зможуть замінити в цій професії людину, що штучний інтелект здатний кардинально змінити робочий процес юриста, але не здатний повністю замінити людський розум, що прогнози про неминучу заміну адвокатів технологі-

ями штучного інтелекту є надуманими і явно передчасними. Вказані автори відзначають, що комп'ютери не в змозі забезпечити (навіть в умовах масованого розвитку обчислювальних потужностей) надійне розуміння й адекватне тлумачення права, належне з'ясування і задоволення інтересів клієнтів, розуміння глибинних причин, шанобливу взаємодію із системою права, тобто все те, що і становить основні професійні компетентності, такі, що мають центральне значення для верховенства права і для юридичної професії. А збіднений погляд на право матиме згубні наслідки не лише для дотримання прав і свобод людини, а й для сприйняття законності і демократичної правової системи [15, р. 64].

Сучасні дослідники виділяють низку правових проблем застосування технологій штучного інтелекту в юридичній практиці [10], список яких не є вичерпним і які, зокрема, пов'язані з наведеними нижче питаннями:

Забезпечення конфіденційності даних. Для того, щоб інтелектуальні системи могли надавати послуги, вони повинні мати доступ та використовувати великі масиви даних. У свою чергу, ці системи також генерують значні обсяги інформації. Користувач послуг, пов'язаних із технологіями штучного інтелекту, повинен розуміти, як постачальник цих технологічних рішень захищає та використовує його дані.

Доступу до конфіденційної інформації правоохоронних органів. Оскільки обсяги даних експоненціально зростають, технології постійно розвиваються, а нормативна база не встигає оновлюватися так, щоб йти в ногу зі змінами в технологічному секторі, то виникають різні юридичні проблеми між технологічними компаніями та урядом, що стосуються доступу правоохоронних органів до даних. Такі виклики, швидше за все, стануть більш поширеними зі зростанням кількості систем штучного інтелекту.

Відсутністю нормативної бази регулювання застосування систем штучного інтелекту в юридичній практиці, оскільки ці технології знаходяться на ранніх етапах свого розвитку. Ураховуючи залежність цих систем від даних, необхідно приймати закони про конфіденційність даних. Незважаючи на те, що відсутність регуляторної бази та стандартів у галузі штучного інтелекту може створити певну плутанину та неоднозначність, вона дає можливість юристам допомагати будувати та розвивати цю сферу з самого початку.

Дотримання стандартів юридичної етики системами штучного інтелекту (якщо юристи використовують такі програми для надання послуг, то стає актуальним питання щодо гарантій відповідності нормам правової етики).

Захисту інтелектуальної власності. Елементи системи штучного інтелекту можуть підлягати захисту інтелектуальної власності, включаючи патенти. Імовірно, компанії, які розробляють та інвестують у ці технології, також

розробляють свої стратегії захисту інтелектуальної власності. Розвиток цих технологій може призвести до судових спорів щодо питань інтелектуальної власності.

Відповідальності при використанні систем штучного інтелекту юристом для надання консультацій клієнтам, у випадку помилки програми, якщо це може призвести до збитків (як юрстам пом'якшити ризики та інші потенційні проблеми відповідальності, пов'язані зі штучним інтелектом).

Небезпеки несанкціонованого доступу і модифікації зловмисниками систем штучного інтелекту; пошкодження систем штучного інтелекту шкідливими вірусними програмами.

Несвоєчасне отримання консультації від систем штучного інтелекту у випадку технічних проблем тощо.

Масове впровадження технологій штучного інтелекту в судову практику буде стримуватися, доки не будуть знайдені рішення проблем, які виникають при розв'язанні справ системами штучного інтелекту, що пов'язані з визначенням, розумінням і тлумаченням норм права, що застосовуються в кожному конкретному випадку, а саме: проблеми, які пов'язані з розглядом складних справ, що не мають жодного прецеденту, тобто які могли б бути прийняті штучною інтелектуальною системою за шаблони рішення; проблеми, пов'язані з розглядом складних із юридичної точки зору справ в умовах ситуативної, змістової і концептуальної невизначеностей; проблеми, пов'язані з розглядом справ в умовах, коли в протиріччя між собою вступають фундаментальні принципи судочинства (наприклад, принцип змагальності і принцип справедливості), зокрема справ, складних і неоднозначних з моральної точки зору, коли юридично коректне рішення може призводити до несправедливих наслідків; проблеми, пов'язані з розглядом справ, ускладнених через наявність правових прогалів, колізій та інших дефектів нормативного правового регулювання; проблеми, пов'язані з розглядом тактично складних справ, або при рішенні яких виникає питання стосовно юридичної кваліфікації фактів і рішення яких вимагає доклавання великої кількості інтелектуальних зусиль, пов'язаних із людським досвідом. Усі перелічені проблеми пов'язані з особливостями юридичного знання, яке з технологічної точки зору є «сировиною» для штучних юридичних систем [4].

Висновки. Інтенсивний розвиток інноваційних технологій, їх широке впровадження в різні сфери суспільного життя є значущим фактором розвитку сучасного суспільства, що поступово приводить до формування нової, «цифрової» реальності. З одного боку, інноваційні технології є не лише потенційно застосовними, а вже давно ефективно використовуються в юридичній сфері, завдяки чому, зокрема, забезпечується коректне і швидке рішення різноманітних завдань, що

сприяє більш ефективному наданню юридичних послуг, забезпеченню професійної юридичної практики тощо. З іншого боку, існує низка правових проблем застосування технологій штучного інтелекту в юридичній практиці, що вказує на межі допустимого в технологічному підході до правого знання.

Юридично і фактично можливими і релевантними напрямками і формами застосування технологій штучного інтелекту в юридичній практиці, зокрема, в судочинстві, є такі: інформаційно-документарне забезпечення юридичної практики, яке включає автоматизовану інтелектуальну класифікацію юридичних документів, формування і документарне ведення справ, вироблення завдяки використанню технологій штучного інтелекту проектів рішень різних правових проблем за допомогою застосування й аналізу баз даних; інтелектуальне експертно-аналітичне забезпечення юридичної практики шляхом зіставлення технологіями штучного інтелекту норм права, зіставлення нормативних правових актів з метою визначення їх ієрархії, встановлення норм і актів більш високої юридичної сили з числа тих, що зіставляються; генерація і видача експертних оцінок у межах судової експертизи або думки фахівця (застосування баз знань (експертних систем), автоматизованих систем підтримки правових рішень на основі штучного інтелекту); сприяння ухваленню рішень по великих об'ємах неоднорідних завдань у складних умовах невизначеностей, на основі неточної, недостатньої чи погано структурованої інформації.

Отже, з одного боку, право є засобом, інструментом, який забезпечує цифровізацію всіх сегментів соціального буття, а з іншого – об'єктом впливу цифровізації, у результаті якого відбувається його поступова трансформація.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бернхем В. Вступ до права та правової системи США. Київ: Україна, 1999. 542 с.
2. Бостром Н. Искусственный интеллект: Этапы. Угрозы. Стратегии: пер. с англ. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2016. 496 с.
3. Вступ до сучасної юридичної логіки / В. Д. Титов та ін.; за ред. М. І. Панова, В. Д. Титова. Харків: Ксилон, 2001. 198 с.
4. Павленко Ж. О., Водорезова С. Р. Практичне відношення до юридичного знання: структура знань. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія*. 2019. № 3 (42). С. 164–174.
5. Пенроуз Р., Шимони А., Картрайт Н., Хокинг С. Большое, малое и человеческий разум: пер. с англ. Москва: Мир, 2004. 191 с.
6. Уинстон П. Г. Искусственный интеллект / под ред. Д. А. Поспелова ; пер. с англ. В. Л. Стефанюка Москва: Мир, 1980. 520 с.
7. Хант Э. Искусственный интеллект: пер. с англ. Москва: Мир, 1978. 560 с.
8. Artificial intelligence: the hidden algorithms shaping our lives: News European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/>

- 20171117STO88355/artificial-intelligence-the-hidden-algorithms-shaping-our-lives (дата звернення: 12.12.2019).
9. Chandra R., Prihastomo Y. Artificial Intelligence Definition: A Review. *Computer Science*. 2012. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Artificial-Intelligence-Definition-%3A-A-Review-Chandra-Prihastomo/d959ad041acca7570a7229e51c18a297bb7ca0b2> (дата звернення: 12.12.2019).
 10. Garcia D. Preparing for Artificial Intelligence in the Legal Profession. *The Lexis Practice Advisor Journal*. URL: <https://www.lexisnexis.com/lexis-practice-advisor/the-journal/b/lpa/posts/preparing-for-artificial-intelligence-in-the-legal-profession> (дата звернення: 12.12.2019).
 11. Holowczak R. D., Adam N. R. Information extraction-based multiple-category document classification for the global legal information network. *Proceedings of the Ninth Conference on Innovative Applications of Artificial Intelligence (IAAI-97 Proceedings)*. Palo Alto (California, USA): Association for the Advancement of Artificial Intelligence, 1997. 1123 p. URL: <http://www.aaai.org/Papers/IAAI/1997/IAAI97-202.pdf> (дата звернення: 12.12.2019).
 12. Lodder A., Zeleznikow J. Artificial Intelligence and Online Dispute Resolution. *Online Dispute Resolution: Theory and Practice* / Ed. by M. A. Wahab, E. Katsh, D. Rainey. The Hague (Netherlands): Eleven International Publishing, 2012. P. 73–94. URL: https://www.mediate.com/pdf/lodder_zeleznikow.pdf (дата звернення: 12.12.2019).
 13. McGinnis J. O., Russel G. P. The great disruption: How machine intelligence will transform the role of lawyers in the delivery of legal services. *Fordham Law Review*, 2013. № 82. P. 3041–3066.
 14. Prakken H. On how AI & law can help autonomous systems obey the law: a position paper. *Artificial Intelligence for Justice*. 2016. P. 42–46. URL: http://www.ai.rug.nl/~verheij/AI4J/papers/AI4J_paper_12_prakken.pdf (дата звернення: 12.12.2019).
 15. Remus D., Levy F. S. Can Robots Be Lawyers? Computers, Lawyers, and the Practice of Law. *SSRN Electronic Journal*. 11.12.2015. 67 p.
 16. Rissland E. L. Artificial Intelligence and Law: Stepping Stones to a Model of Legal Reasoning. *The Yale Law Journal*. 1990. Vol. 99. № 8. P. 1957–1981.
 17. Rissland E. L. Examples in legal reasoning: Legal hypotheticals. *Proceedings of IJCAI-83*. San Mateo (CA, USA): Morgan Kaufmann, 1983. URL: <https://www.ijcai.org/Proceedings/83-1/Papers/020.pdf> (дата звернення: 12.12.2019).
 18. Rissland E. L., Ashley K. D. HYPO: A case-based system for trade secrets law. *ICAIL '87 Proceedings of the First International Conference on Artificial Intelligence and Law*. Boston (MA, USA), 1987. P. 60–66.
 19. Simon H. A. The Shape of Automation for Men and Management. Harper&Row, 1965. 111 p.
 20. Surden H. Machine Learning and Law. *Washington Law Review*. 2014. Vol. 89. № 1. P. 87–115.
 21. Zeleznikow John. Reflections on My Journey in Using Information Technology to Support Legal Decision Making – From Legal Positivism to Legal Realism. *Law in context*, Vol. 36. Issue 1, 2019. P. 80–92.

REFERENCES

1. Bernkhem, V. (1999). *Vstup do prava ta pravovoi systemy SShA*. Kyiv: Ukraina [in Ukrainian].
2. Bostrom, N. (2016). *Iskusstvennyiy intellekt: Etapyi. Ugrozyi. Strategii: Per. s angl.* Moskva: Mann, Ivanov i Ferber [in Russia].
3. *Vstup do suchasnoi yurydychnoi lohiky (2001) / V. D. Tytov ta in.; za red. M. I. Panova, V. D. Tytova*. Kharkiv: Ksylyon [in Ukrainian].
4. Pavlenko, Zh. O., Vodoriezova, S. R. (2019). *Praktychne vidnoshennia do yurydychnoho znannia: struktura znan. Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. Seria: Filosofia. 3 (42), 164–174* [in Ukrainian].
5. Penrouz, R., Shimoni, A., Kartrayt, N., Hoking, S. (2004). *Bolshoe, maloe i chelovecheskiy razum: Per. s angl.* Moskva: Mir [in Russia].
6. Uinston, P. G. (1980). *Iskusstvennyiy intellekt: Per. s angl.* V. L. Stefanyuka / pod red. D. A. Pospelova. Moskva: Mir [in Russia].
7. Hant, E. (1978). *Iskusstvennyiy intellekt: Per. s angl.* Moskva: Mir. [in Russia].
8. *Artificial intelligence: the hidden algorithms shaping our lives: News European Parliament.* (2017). URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20171117STO88355/artificial-intelligence-the-hidden-algorithms-shaping-our-lives> [in English].
9. Chandra, R., Prihastomo, Y. (2012). *Artificial Intelligence Definition: A Review. Computer Science.* URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Artificial-Intelligence-Definition-%3A-A-Review-Chandra-Prihastomo/d959ad041acca7570a7229e51c18a297bb7ca0b2> [in English].
10. Garcia, D. (2016). *Preparing for Artificial Intelligence in the Legal Profession. The Lexis Practice Advisor Journal.* URL: <https://www.lexisnexis.com/lexis-practice-advisor/the-journal/b/lpa/posts/preparing-for-artificial-intelligence-in-the-legal-profession> [in English].
11. Holowczak, R. D., Adam, N. R. (1997). *Information extraction-based multiple-category document classification for the global legal information network. Proceedings of the Ninth Conference on Innovative Applications of Artificial Intelligence (IAAI-97 Proceedings).* Palo Alto (California, USA): Association for the Advancement of Artificial Intelligence. URL: <http://www.aaai.org/Papers/IAAI/1997/IAAI97-202.pdf> (дата звернення: 12.12.2019) [in English].
12. Lodder, A., Zeleznikow, J. (2012). *Artificial Intelligence and Online Dispute Resolution. Online Dispute Resolution: Theory and Practice / Ed. by M. A. Wahab, E. Katsh, D. Rainey.* The Hague (Netherlands): Eleven International Publishing, 73–94. URL: https://www.mediate.com/pdf/lodder_zeleznikow.pdf [in English].
13. McGinnis, J. O., Russel, G. P. (2013). *The great disruption: How machine intelligence will transform the role of lawyers in the delivery of legal services. Fordham Law Review, 82, 3041–3066* [in English].
14. Prakken, H. (2016). *On how AI & law can help autonomous systems obey the law: a position paper. Artificial Intelligence for Justice, 42–46.* URL: http://www.ai.rug.nl/~verheij/AI4J/papers/AI4J_paper_12_prakken.pdf [in English].

15. Remus, D., Levy, F. S. (2015). Can Robots Be Lawyers? Computers, Lawyers, and the Practice of Law. *SSRN Electronic Journal* [in English].
16. Rissland, E. L. (1990). Artificial Intelligence and Law: Stepping Stones to a Model of Legal Reasoning. *The Yale Law Journal*. Vol. 99. № 8, 1957–1981 [in English].
17. Rissland, E. L. (1983). Examples in legal reasoning: Legal hypotheticals. *Proceedings of IJCAI-83*. San Mateo (CA, USA): Morgan Kaufmann. URL: <https://www.ijcai.org/Proceedings/83-1/Papers/020.pdf> [in English].
18. Rissland, E. L., Ashley, K. D. (1987). HYPO: A case-based system for trade secrets law. *ICAIL '87 Proceedings of the First International Conference on Artificial Intelligence and Law*. Boston (MA, USA), 60–66 [in English].
19. Simon, H. A. (1965). *The Shape of Automation for Men and Management*. Harper&Row [in English].
20. Surden, H. (2014). Machine Learning and Law. *Washington Law Review*. Vol. 89, 1, 87–115 [in English].
21. Zeleznikow, J. (2019). Reflections on My Journey in Using Information Technology to Support Legal Decision Making – From Legal Positivism to Legal Realism. *Law in context*, Vol. 36, 1, 80–92 [in English].

*Павленко Жанна Александровна, кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры философии Национального юридического университета
имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина*

ПРЕДЕЛЫ ВОЗМОЖНОГО И ДОПУСТИМОГО В ТЕХНОЛОГИЧЕСКОМ ПОДХОДЕ К ЮРИДИЧЕСКОМУ ЗНАНИЮ

В статье обосновываются значение и методология технологического подхода в праве, пределы использования данного подхода. Показано, что поскольку интенсивное развитие инновационных технологий, их широкое внедрение в разные сферы общественной жизни является значимым фактором развития современного общества, то это постепенно приводит к формированию новой «цифровой» реальности. Раскрыто, что инновационные технологии являются не только потенциально применимыми, а уже давно эффективно используются в юридической сфере, благодаря чему, в частности, обеспечивается корректное и быстрое решение разнообразных заданий, которое способствует более эффективному предоставлению юридических услуг, обеспечению профессиональной юридической практики и т. п. Выявлено, что в условиях новой реальности право становится не только средством, инструментом, которое обеспечивает цифровизацию экономики, управления и других сегментов существования социума, но и объектом влияния цифровизации, в результате которого оно испытывает изменения своей формы, содержания, системы, структуры, механизма действия и демонстрирует тенденции к усилению данных трансформаций.

Ключевые слова: инновации в праве, цифровизация права, интеллектуальные юридические системы, технологии искусственного интеллекта в праве, цифровая реальность.

Pavlenko Zhanna Oleksandrivna, PhD in Law, Associate Professor;
Associate Professor of the Department of Philosophy
of the Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine

THE LIMITS OF THE POSSIBLE AND PERMISSIBLE IN THE TECHNOLOGICAL APPROACH TO LEGAL KNOWLEDGE

Problem setting. *New complex challenges of the present, including transformation and complication of heterogeneity and entropy of the Internet space, intensive development of robotics, technologies of artificial intelligence, can not but affect the state and development of the entire legal system of the state and legislation in various spheres of public relations. It is necessary to formulate criteria for a typology of legal problems that can be solved by digital formalization, and which require the use of the potential of “personal knowledge” to which intuition and practical experience are involved, etc.*

Recent research and publications analysis. *The results of studies of these problems make it possible to point out that, as a whole, a systematic scientific understanding of the complex, voluminous and multidimensional problem of clarifying the perspectives and limits of the technological approach in professional legal practice, legal expert activity, influence on the transformation of legal norms, jurisprudence and legal education and the like need further careful study. The rapid development of new technologies, in particular artificial intelligence technologies, the Internet of Things, cloud technologies, etc., is contributing to changes in current legislation. Today, advanced economies are already pondering the question of regulating the status and use of AI technologies. While these are only the first bold steps, in the future, all of these can affect global changes in the legal system – perhaps full-fledged comprehensive institutions of law and institutions of law, even the branches and branches of law.*

Paper objectiv. *The purpose of this article is to consideration of certain aspects of digitization of law and the limits of possible and admissible in the technological approach to legal knowledge on the basis of the results of understanding of this problem by different representatives of the humanities and interdisciplinary researchers.*

Paper main body. *The article substantiates the importance and methodology of the technological approach in law, the limits of the use of this approach. It is shown that since the intensive development of innovative technologies, their widespread adoption in various spheres of public life is a significant factor in the development of modern society, this gradually leads to the formation of a new “digital” reality. It is disclosed that innovative technologies are not only potentially applicable, but have long been effectively used in the*

legal sphere, due to which, in particular, the correct and quick solution of various tasks is ensured, which contributes to more efficient provision of legal services, ensuring professional legal practice, etc. It is revealed that in the new reality, law becomes not only a means, a tool that provides digitalization of the economy, management and other segments of society, but also the object of digitalization, as a result of which it experiences changes in its form, content, system, structure, mechanism of action and demonstrates tendencies to strengthen these transformations.

Conclusions of the research. *In the face of new reality, law becomes not only a means, a tool that ensures the digitization of the economy, governance and other segments of social life, but also the object of digitalization, in which it changes its form, content, system, structure, mechanism of action and demonstrates a tendency to enhance these transformations. The following are legally and in fact possible and relevant directions and forms of the use of artificial intelligence technologies in legal practice, in particular in the judiciary: information and documentary support of legal practice, which includes automated intellectual classification of legal documents, formation and documentation of cases, elaboration through the use of artificial intelligence technologies of projects of solutions to various legal problems by means of using and analyzing databases; intellectual expert-analytical support of legal practice by comparison of technologies of artificial intelligence of norms of law, comparison of normative legal acts in order to determine their hierarchy, establishment of norms and acts of higher legal force from among those that are compared; generating and issuing expert assessments within the framework of forensic expertise or specialist opinion (use of knowledge bases (expert systems), automated systems for supporting legal decisions based on artificial intelligence); facilitating decision-making on large volumes of heterogeneous tasks in difficult uncertainty conditions, based on inaccurate, insufficient or poorly structured information.*

Keywords: *innovations in law, digitization of law, intellectual legal systems, technologies of artificial intelligence in law, digital reality.*

